

Eesti keele riigieksami eristus kiri

Sisukord

1. RIIGIEKSAMI EESMÄRGID JA VORM	2
2. EKSAMI SIHTRÜHM	2
3. GÜMNAASIUMI RIIKLIKUS ÕPPEKAVAS MÄÄRATLETUD PÄDEVUSED, ÕPPE- JA KASVATUSEESMÄRGID NING GÜMNAASIUMILÕPETAJA ÕPITULEMUSED.....	3
ÜLD- JA VALDKONNAPÄDEVUSED	3
ÕPPE- JA KASVATUSEESMÄRGID	3
ÕPITULEMUSED.....	4
4. EKSAMI VÄLJATÖÖTAMINE	5
EKSAMI ÜLESEHITUS JA MÕÕDETA VAD OSKUSED	5
5. EKSAMI KORRALDAMINE.....	6
EKSAMIKOMISJON	6
EKSAMI AEG.....	7
ABIVAHENDID	7
EKSAMITÖÖ VORMISTAMISE NÕUDED	7
ERITINGIMUSED.....	8
EKSAMILT KÕRVALDAMINE.....	8
6. HINDAMISE KORRALDUS.....	8
PUNKTIARVESTUS	8
TEKSTIMÕISTMISE HINDAMINE.....	9
TEKSTILOOME HINDAMINE	10
7. EKSAMI SOORITAMINE JA EKSAMITULEMUSTE VAIDLUSTAMINE	11
8. LISAEKSAMITE KORRALDAMINE	11
9. EKSAMIMATERJALID.....	11
10. LISA 1. NÄIDISÜLESANDED	12
ÜLESANDED	12
HINNATUD VASTUSTE NÄIDISEID	15
LUGEMISÜLESANNETE VÕTI	17
11. LISA 2. LUGEMISOSA HINDAMISJUHEND	19
12. LISA 3. KIRJUTAMISOSA HINDAMISJUHEND	20
13. LISA 4. STIILIVEAD	21

Gümnaasiumi lõpueksamite ettevalmistamise ja läbiviimise ning eksamitööde koostamise ja hindamise kord on kehtestatud haridus- ja teadusministri 17. septembri 2010. a määrusega nr 59 „Tasemetööde ning põhikooli ja gümnaasiumi lõpueksamite ettevalmistamise, koostamise, läbiviimise ja hindamise tingimused ja kord ning tasemetööde, ühtsete põhikooli lõpueksamite ja riigieksamite tulemuste analüüsimise tingimused ja kord” (<https://www.riigiteataja.ee/akt/103092013044>).

1. Riigieksami eesmärgid ja vorm

Haridus- ja teadusministri määruse nr 59 § 24 lõige 1 sätestab järgmised riigieksamite eesmärgid:

- 1) tagada eksamitulemuste üleriigiline võrreldavus, et õpilane, lapsevanem, kool ja kooli pidaja saaksid võimalikult objektiivse ettekujutuse õpitulemuste saavutatusest;
- 2) anda koolile, kooli pidajale, Haridus- ja Teadusministeeriumile, õpilasele ja lastevanematele tagasisidet õppimise ning õpetamise tulemuslikkusest koolis;
- 3) saada ülevaade riiklikus õppekavas sätestatud eksamiainete õpitulemuste saavutatusest, et teha hariduspoliitilisi otsuseid;
- 4) toetada õppekava rakendamist, suunata eksamiülesannete kaudu õppeprotsessi;
- 5) siduda järjestikuste haridustasemete õppekavad ning võimaldada kasutada riigieksamitulemusi õpingute jätkamisel; anda võimalus kasutada riigieksamitulemusi rahvusvahelisel tasandil.

Eesti keele riigieksam on kirjalik.

2. Eksami sihtrühm

Eesti keele riigieksami korraldatakse nii munitsipaal-, riigi- kui ka erakoolide õpilastele. Eksami sihtrühm on gümnaasiumide lõpetajad, kes on läbinud gümnaasiumi riikliku õppekava. Eesti keele riigieksam on kohustuslik.

Riigieksami sooritamise õigus on ka

- 1) põhihariduse baasil kutseõppeasutuse lõpukursusel õppival õpilasel;
- 2) varem gümnaasiumi või kutseõppeasutuse lõpetanud isikul, kes ei ole selles õppeaines riigieksami sooritanud või kes soovib varasemat riigieksamitulemust parandada;
- 3) välisriigis või Eestis keskharidusele vastava haridustaseme omandanud või seda omandaval isikul;
- 4) kutseõppeasutuse õpilasel, kes ei ole lõpukursusel, kuid kellel on eksamiaine läbitud.

3. Gümnaasiumi riiklikus õppekavas määratletud pädevused, õppe- ja kasvatuseesmärgid ning gümnaasiumilõpetaja õpitulemused

Üld- ja valdkonnapädevused

Vabariigi Valitsuse 06. jaanuari 2011. a määrusega nr 2 „Gümnaasiumi riiklik õppekava” (<https://www.riigiteataja.ee/akt/128082013008>) taotletakse, et õpilastel kujuneksid gümnaasiumi lõpuks järgmised üldpädevused:

- 1) kultuuri- ja väärtuspädevus,
- 2) sotsiaalne ja kodanikupädevus,
- 3) enesemääratluspädevus,
- 4) õpipädevus,
- 5) suhtluspädevus,
- 6) matemaatika-, loodusteaduste ja tehnoloogiaalane pädevus,
- 7) ettevõtlikkuspädevus;
- 8) digipädevus

Lähedase eesmärgiseade ja õppesisuga ained (eesti keel ja kirjandus) moodustavad gümnaasiumi riiklikus õppekavas eraldi ainevaldkonna. Keele ja kirjanduse valdkonna õppeainete õpetamise eesmärk gümnaasiumis on kujundada õpilastes keele- ja kirjanduspädevus, mis tähendab suutlikkust mõista keelt ja kirjandust kui rahvusliku ja eneseidentiteedi alust ja kunstiliiki ning mõista ja hinnata rahvuslikku ning maailma kultuuripärandit. Keele- ja kirjanduspädevus tähendab oskust kasutada keelt erinevates suhtlusolukordades, et saavutada oma eesmäärke, arvestades suhtlusnorme ja keelekasutustavasid. Keele- ja kirjanduspädevus on oskus erinevaid tekste mõista ja luua, analüüsida ning kriitiliselt hinnata.

Keele õpetamise kaudu taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks õpilane

- 1) väljendub selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normidele vastavalt nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses;
- 2) arutleb loetud, vaadatud või kuulatud teksti põhjal teemakohaselt ja põhjendatult;
- 3) teab tekstide ülesehituse põhimõtteid, koostab eri liiki tekste, kasutades alustekstidena nii teabe- ja ilukirjandustekste kui ka teisi allikaid neid kriitiliselt hinnates;
- 4) hindab kriitiliselt meedia- jm avalikke tekste, tunneb ara tekstide mõjutusvahendid.

Õppe- ja kasvatuseesmärgid

Valdkonnapädevuse kujunemist toetavad valdkonna õppeainete õppe- ja kasvatuseesmärgid ning taotletavad õpitulemused. Gümnaasiumi eesti keele õpetusega taotletakse, et õpilane

- 1) valdab eesti kirjakeelt ning kasutab seda korrektselt kõnes ja kirjas;
- 2) on keeleteadlik, tajub keelt oma identiteedi osana, analüüsib ning hindab kriitiliselt keele muutumise tendentse;

- 3) tunneb tüüpilisi suhtlusolukordi, oskab valida suhtluskanalit, kasutades konteksti sobivat suulist ja kirjalikku keelt;
- 4) tunneb tekstiliikide erinevusi ning oskab eri liiki tekste lugeda, analüüsida ja koostada;
- 5) arendab loovat ja kriitilist mõtlemist;
- 6) valib, hindab kriitiliselt ja kasutab sihipäraselt teabeallikaid;
- 7) mõistab korrektse kõne ja kirjakeele, sh õpingutele ja tööle kandideerimiseks vajalike dokumentide, ning ainevaldkonnaalaste teadmiste olulisust töömaailmas üldiselt;
- 8) teab ainevaldkonnaga seotud elukutseid ja ameteid ning mõistab nende töö väärtust tööturul.

Õpitulemused

Gümnaasiumi lõpetaja

- 1) väljendab ennast nii suulises kui ka kirjalikus suhtluses selgelt, eesmärgipäraselt ja üldkirjakeele normide järgi;
- 2) valib suhtluskanaleid ning väljendusvahendeid, lähtudes funktsionaalsetest, eetilistest ja esteetilisest kaalutlustest;
- 3) oskab oma tekstide loomiseks leida, kriitiliselt hinnata ja kasutada eri laadi teabeallikaid;
- 4) teab tekstide ülesehituse põhimõtteid ja iseärasusi, oskab luua ning analüüsida eri liiki suulisi ja kirjalikke tekste;
- 5) analüüsib ja hindab kriitiliselt avalikke tekste ning tunneb tekstide mõjutusvahendeid;
- 7) oskab kasutada keeleinfo allikaid.

Vastavalt haridus- ja teadusministri määrusele nr 59 hinnatakse eesti keele riigieksamiga gümnaasiumi riiklikus õppekavas määratletud üld- ja valdkonnapädevuste ning eesti keele õppeeesmärkide ja õpitulemuste saavutatust ning õppeaine kohustuslike kursuste õpitulemuste omandatust. Kõikide õppekavas esitatud üld- ja valdkonnapädevuste kujunemist, õppeaine eesmärkide saavutatust ning õpitulemuste omandatust ei hinnata igal aastal.

4. Eksami väljatöötamine

SA Innove tagab eesti keele riigieksamitöö sisulise ja vormilise ettevalmistamise ning eksamitöö hindamise.

Riigieksamitöö ülesanded, eksami korraldamise juhendi ning hindamisjuhendi töötab välja riigieksamit ettevalmistav komisjon.

SA Innove juures töötab gümnaasiumide õpetajatest ning kõrgkoolide õppejõududest moodustatud riigieksamit ettevalmistav komisjon, mille volitused on käskkirjaga kinnitanud haridus- ja teadusminister. Komisjon koostab tellitud ülesannetest eksamitöö(d), vajaduse korral neid arendades, täpsustades ja parandades. Kõiki eksamil kasutatavaid ülesandeid eelkatsetatakse.

Eksami ülesehitus ja mõõdetavad oskused

Eksamitöö koosneb kahest osast ja sellega kontrollitakse õpilase tekstimõistmis- ja tekstiloomeoskust ehk funktsionaalset lugemis- ja kirjutamisoskust.

Eesti keele riigieksamiga mõõdetakse, kuidas gümnaasiumilõpetaja

- suudab lugeda, mõista, analüüsida, tõlgendada ja luua tekste;
- suudab loovalt ja kriitiliselt mõelda ning arutleda;
- oskab end kirjalikult väljendada;
- on omandanud eesti normikirjakeele;
- teadvustab eesti keele süsteemi ja eripära;
- on omandanud õppekava üld- ja valdkonnapädevused.

1. osa. Tekstimõistmine

Tekstimõistmise osa koosneb neljast kõige rohkem 1000-sõnalisest alustekstide komplektist, millest igaüks omakorda sisaldab 1–3 teksti. Alustekstide komplektid esindavad luulet, ilukirjanduslikku proosat, draamat, publitsistikat ja/või (populaar)teadust. Eksaminand valib ühe alustekstide komplekti ja lahendab selle põhjal 2–4 analüüsi- ja arutlemisoskust nõudvat ülesannet (vt ülesannete näidiseid eristuskirja lisas 1). Ülesanded eeldavad terviklikke vastuseid, mille pikkus on 50–100 sõna. Kogutulemusest moodustavad selle osa võimalikud punktid 40%.

2. osa. Tekstiloome

Tekstiloome osa põhineb alustekstidel ja esitatud probleemil, millest lähtudes kirjutab eksaminand umbes 400-sõnalise sidusa arutleva teksti (kirjandi). Kirjandi kirjutamisel võib õpilane valida ükskõik millise alustekstide komplekti juurde kuuluva tekstiloomeülesande. Kirjand peab põhinema ette antud probleemil, alustekstide kasutamine selles ei ole kohustuslik. Eksaminand pealkirjastab oma kirjandi ise (vt ülesande näidist eristuskirja lisas 1). Kogutulemusest moodustavad selle osa võimalikud punktid 60%.

Osad	Ülesanded	Ülesannete arv	Punktid	Kestus minutites (soovituslik)
1. osa Tekstimõistmine 4 kõige rohkem 1000-sõnalist alustekstide komplekti, mis esindavad luulet, ilukirjanduslikku proosat, draamat, publitsistikat ja/või (populaar)teadust.	Omavastusega (avatud vastusega) ülesanded Õpilane valib ühe alustekstide komplekti ja lahendab selle põhjal 2–4 analüüsi- ning arutlusoskust nõudvat ülesannet, mis eeldavad terviklikke vastuseid pikkusega 50–100 sõna.	2–4	40	120
2. osa Tekstiloomine 4 alustekstide põhjal sõnastatud probleemi, mis käsitlevad inimest ja ühiskonda puudutavaid olulisi küsimusi.	Kirjand Õpilane valib ühe alustekstide põhjal sõnastatud probleemi ning kirjutab selle põhjal umbes 400-sõnalise sidusa arutleva kirjandi, mille ka pealkirjastab.	1	60	240
		Kokku: 3–5	100	360

5. Eksami korraldamine

Eksamit sooritatakse vastavalt haridus- ja teadusministri 17. septembri 2010. aasta määruses nr 59 ning riigieksamit ettevalmistava komisjoni väljatöötatud juhendis ette nähtud korrale.

Eksamikomisjon

Riigieksamite läbiviimiseks moodustab maavanem igal õppeaastal hiljemalt 20. märtsiks gümnaasiumides ja kutseõppeasutustes riigieksamikomisjonid arvestusega, et iga 20 eksaminandi kohta on riigieksamikomisjonis üks liige, aga kokku mitte vähem kui kolm liiget. Kui ühes koolis osaleb riigieksamil vähem kui 15 õpilast, moodustab maavanem koolidevahelise riigieksamikomisjoni ja määrab eksamikoha. Põhjendatud juhtudel ning eksameid korraldava asutusega kooskõlastatult võib maavanem moodustada eksamikomisjoni ka koolides, kus osaleb eksamil vähem kui 15 õpilast. Riigieksamikomisjoni esimees on üldjuhul kooli direktor. Riigieksamikomisjoni esimees ei või olla riigieksami aine õpetaja.

Eksami aeg

Eksami toimumise kuupäeva kinnitab haridus- ja teadusminister vastava määrusega. Eksam algab kell 10.00 ja kestab 360 minutit. Eksami aega hakatakse arvestama hetkest, kui kõik õpilased on saanud kätte eksamitöö ja eksamikomisjoni esimees annab märku töö alustamiseks. Eksamiks ette nähtud aega ei tohi ületada.

Eesti keele riigieksamil ei ole vaheaegu.

Abivahendid

Õpilasel on lubatud eesti keele riigieksamil kasutada õigekeelsussõnaraamatut, mille olemasolu eksamiruumis tagab kool. Muud abivahendid ei ole lubatud.

Eksamitöö vormistamise nõuded

Üldnõuded

Eksami alguses saab õpilane eksamiülesannete vihiku ning eraldi lehed 1. ja 2. osa vastuste ning mustandi jaoks.

Õpilane kirjutab nii lugemis- kui ka kirjutamisosa vastuste lehele eksamitöö variandi numbri ning eksamitöö koodi.

Eksamitöö tuleb kirjutada sinise või musta tindi- või pastapliiatsiga. Puhtandis paranduste tegemisel ei tohi kasutada korrektuurilinti ega -pliiatsit. Parandused peab tegema selgelt, tõmmates maha terve sõna, sümboli või numbri. Käe kirja tõttu ebaselged kohad tõlgendatakse veana.

Eksamitöö esimene osa

Eksaminand valib ühe eksamitöö variandi neljast ja lahendab alustekstide põhjal selle lugemisülesanded.

Lugemisülesannetele vastates tuleb kasutada normikirjakeelt.

Iga lugemisülesande vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna.

Ülesannete lahendamise järjekorra valib õpilane.

Eksamitöö teine osa

Eksaminand valib ühe kirjutamisülesande neljast ning kirjutab selle põhjal arutleva kirjakeelse sidusa teksti, milles esitab probleemi(d), analüüsib seda (neid), põhjendab oma seisukohti ning teeb järelduse(d).

Õpilane pealkirjastab oma kirjandi.

Kirjandis võib õpilane kasutada kirjutamisülesandega seotud alustekste, kuid nende kasutamine ei ole kohustuslik.

Kirjandi pikkus on umbes 400 sõna.

Eritingimused

Kooli direktori põhjendatud otsusel ja eksameid korraldava asutuse nõusolekul võimaldatakse erivajadusega gümnaasiumilõpetajale riigieksami sooritamiseks eritingimusi (vt haridus- ja teadusministri määrus nr 59).

Üldjuhul rakendatakse eksamineerimiseks vajalikke eritingimusi õpilastele, kellele on sarnaseid meetmeid rakendatud ka gümnaasiumiastme igapäevases õppetöös ning kelle erivajaduse kohta on tehtud märge Eesti Hariduse Infosüsteemi.

Juhul kui õpilase erivajaduse tõttu on eksamineerimiseks vaja kohaldada haridus- ja teadusministri määrmuses nr 59 sätestatud eritingimusi, kooskõlastab kool need SA-ga Innove (vt <http://www.innove.ee/et/riigieksamid/koolidele-riigieksamitest/RE-eritingimustel-eksamineerimine>).

Eksamilt kõrvaldamine

Õpilane, kes on võtnud eksamile kaasa lubamatuid abivahendeid, kasutab riigieksami sooritamisel kõrvalist abi, kirjutab maha, üritab seda teha või aitab sellele kaasa, kõrvaldatakse eksamilt. Eksamilt kõrvaldatakse ka juhul, kui eksaminandi käitumine häirib riigieksami läbiviimist või teisi õpilasi. Riigieksamilt kõrvaldatud õpilase eksam loetakse mittesooritatuks ja eksamitulemuseks märgitakse 0 punkti.

6. Hindamise korraldus

Eesti keele riigieksamitöid hindavad haridus- ja teadusministri käskkirjaga kinnitatud hindajad (gümnaasiumide õpetajad ning kõrgkoolide õppejõud).

Eesti keele riigieksami 1. osa (tekstimõistmine) hinnatakse selleks ette nähtud hindamisjuhendi ja võtme põhjal. Lugemisülesannete võti on hindajale mõeldud abimaterjal, et otsustada vastuse õigsuse üle. Eksami 1. osa hinnatakse üks kord.

2. osa (tekstilooma) hindavad kaks teineteisest sõltumatut hindajat hindamisjuhendi põhjal. Kui kahe hindaja tulemuste erinevus on suurem kui 30%, läheb kirjand kolmandale hindamisele. Pärast kolmandat hindamist kujuneb lõpptulemuseks kahe lähema tulemuse keskmine.

Eesti keele riigieksami hindamine on anonüümne, st riiklik hindaja ei tea hinnatava nime ega õppeasutust. Samuti ei tea hindaja, kes on tema hinnatud eksamitööde teised hindajad.

Punktiarvestus

Eksamitöö lõpptulemus ümardatakse täisarvuliseks. Näiteks kui õpilane kogus eksamitöö kahe osa peale kokku 65,5 punkti, siis on tema lõpptulemus 66 punkti.

Tekstimõistmise hindamine

Eksami 1. osa (tekstimõistmise ülesannete vastuseid) hinnatakse hindamisjuhendi ja võtme põhjal. Hindamisvõti töötatakse välja eraldi iga eksami tarbeks ning selles on näidatud, mida vastuses hinnatakse (vt võtme näidist eristuskirja lisas 1). Hindamisvõtit täiendatakse ja parandatakse vajaduse korral pärast eelhindamist. Hindamisjuhend ei muutu igal aastal, kuid eksamit ettevalmistaval komisjonil on õigus hindamisprobleemide ilmnemise korral juhendit parandada, täiendada ja arendada.

Lugemisülesannete vastuste sisu hindamine

Lugemisülesannete vastustes hinnatakse nende põhjalikkust, täpsust ja ülesandele vastavust (vt lugemisosa hindamishendit eristuskirja lisas 2).

Kui eksaminand on vastuses kirjutanud ülesandes nõutust rohkem argumente, näiteid, põhjendusi vms, siis läheb hindamisel arvesse vaid nõutud arv, alustades esimesest.

Lugemisülesannete vastuste õigekeelsuse hindamine

Vigu (sh korduvaid vigu) arvestatakse iga ülesande puhul eraldi.

Kui õpilase vastuse sisu hinnatakse 0 punktiga, siis õigekeelsust eraldi ei hinnata.

Õigekeelsusvigadeks loetakse ortograafiavead (täheortograafia, algustäheortograafia, kokku- ja lahkukirjutamine, lühendamise, kirjavahemärgistusvead jne) ja vormimoodustusvead.

Kui ühes sõnas esineb koos eri tüüpi õigekeelsusvigu, siis loetakse need üheks veaks.

Kõrvallause, lauselühendi, kiilu, sh ütte ja hüüundi, järellisandi ja -täiendi ning lisanditaoliste määruste puhul loetakse ära jäetud koma(d) või mõttekriips(ud) üheks veaks.

Ühe ülesande vastuse piires arvestatakse üheks veaks

- 1) samas sõnas või morfoloogilises vormis korduvad vead;
- 2) sama lausetarindi puhul korduvalt ära jäetud või ülearune kirjavahemärk või kahepoolne vahemärk;
- 3) kõrvallause, lauselühendi, kiilu, sh ütte ja hüüundi, järellisandi ja -täiendi ning lisanditaoliste määruste puhul korduvalt ära jäetud koma(d) või mõttekriips(ud);
- 4) sama lausetüübi puhul korduvalt ära jäetud lõpumärk.

Teksti ümberkirjutamisest tulenevaid hooletusvigu õigekirja hindamisel ei arvestata.

NB! Lugemisülesannete ja õpilaste vastuste näidised on toodud eristuskirja lisas 1.

Tekstilooma hindamine

Eksami 2. osa (lühikirjandit) hinnatakse hindamisjuhendi põhjal, mis oma põhiprintsiipides ei muutu igal aastal (vt hindamisjuhendit eristuskirja lisas 3). Eksamit ettevalmistaval komisjonil on õigus kirjandi hindamisjuhendit arendada ja täpsustada vastavalt hindamisel tekkinud probleemidele või eksami muutustele.

Lühikirjandis hinnatakse sisu, õigekeelsust/õigekirja, stiili/sõnastust ja vormi/ülesehitust skaalal 0–5. Hinnatavate aspektide osatähtsus lõpptulemuses on erinev (sisu 25 punkti, õigekeelsus/õigekiri 20 punkti, stiil/sõnastus 10 punkti, vorm/ülesehitus 5 punkti).

Lühikirjandi õigekeelsuse hindamine

Õigekeelsusvigadeks loetakse ortograafiavead (täheortograafia, algustähe-ortograafia, kokku- ja lahkukirjutamine, lühendamise, kirjavahemärgistus jne) ja vormimoodustusvead (v.a õigekeelsussõnaraamatus toodud argikeelsed vormid).

Kõik vead on täisvead.

Kui ühes sõnas esineb koos eri tüüpi õigekeelsusvigu, loetakse need üheks veaks.

Kõrvallause, lauselühendi, kiilu, sh ütte ja hüüundi, järellisandi ja -täiendi ning lisanditaoliste määruste puhul loetakse ära jäetud koma(d) või mõttekriips(ud) üheks veaks.

Kirjandis arvestatakse üheks veaks

- 1) samas sõnas või morfoloogilises vormis korduvad vead;
- 2) sama lausetarindi puhul korduvalt ära jäetud või ülearune kirjavahemärk või kahepoolne vahemärk;
- 3) kõrvallause, lauselühendi, kiilu, sh ütte ja hüüundi, järellisandi ja -täiendi ning lisanditaoliste määruste puhul korduvalt ära jäetud koma(d) või mõttekriips(ud);
- 4) sama lausetüübi puhul korduvalt ära jäetud lõpumärk.

Lühikirjandi stiili hindamine

Stiili hinnatakse üldmulje põhjal, vigade arvu arvestamata. Üldjuhul käsitatakse stiili hindamisel veana sõnavalikuvigu, vormivalikuvigu ja morfosüntaktilisi eksimusi ning lausestusvigu. Stiilivigade näited on toodud eristuskirja lisas 4.

Arvestatakse, et autori taotlused mõjutavad stiili. Stiili hinnatakse, lähtudes konkreetsest eksamitööst.

Vaegkirjutaja lühikirjandi hindamine

Vaegkirjutaja kirjandi sisu, stiili ning vormi hinnatakse üldistel alustel.

Vaegkirjutaja õigekeelsust hinnatakse diferentseeritult.

Õigekeelsusvigadeks loetakse vaid düsgraafiast tulenematuid vigu.

Veaks ei loeta eksimusi häälikute järjekorra ja pikkuse märkimisel.

Vaegkirjutaja kirjandi hindamisel kirjutatakse hindamisprotokolli märkus „Düsgraafia, hinnatud diferentseeritult“. Riigieksamitunnistusele märgitakse eksami tulemus täiendavate kommentaarideta.

7. Eksami sooritamine ja eksamitulemuste vaidlustamine

Eesti keele riigieksam loetakse sooritatuks, kui õpilane on eksamil saanud 1 punkti. Riigieksami tulemus on rahuldav alates 20 punktist.

Kui eksaminand ei ole eesti keele riigieksami tulemusega nõus, siis on tal õigus esitada Haridus- ja Teadusministeeriumi vaidekomisjonile 5 tööpäeva jooksul pärast eksamitulemuste väljastamist apellatsioon, mille alusel kontrollitakse tema eksamitöö hindamise vastavust hindamisjuhendile. Vaidekomisjonil on õigus jätta eksamitöö tulemus muutmata, seda tõsta või langetada.

8. Lisaeksamite korraldamine

Gümnaasiumilõpetaja, kes ei sooritanud riigieksamit haiguse või muu mõjuva põhjuse tõttu, sooritab riigieksami lisaeksami. Lisaeksamilt puudunud õpilane saab riigieksami sooritada järgmisel õppeaastal.

Gümnaasiumilõpetaja, kes sooritas riigieksami mitterahuldavalt või ei sooritanud riigieksamit ilma mõjuva põhjuseta, sooritab eksami järgmisel õppeaastal.

9. Eksamimaterjalid

Eksamiks valmistumisel on soovitatav tutvuda SA Innove kodulehel avaldatud harjutusülesannete ja eksamimaterjalidega

(<http://www.innove.ee/et/riigieksamid/riigieksamite-materjalid/riigieksamite-materjalid-2013#Eesti>; <http://www.innove.ee/et/riigieksamid/riigieksamite-materjalid/riigieksamite-materjalid-2014>).

10. Lisa 1. Näidisülesanded

Ülesanded

2012. aasta eesti keele riigieksamitöö III variant

I. LUGEMINE

Loe läbi Ilmar Raagi essee „Milleks kaitsta eesti kultuuri?” (Eesti Ekspress, 07.03.2010) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta, et iga vastuse oodatav pikkus on 50–100 sõna.

1. Selgita mõiste „kultuur” tähendust akadeemilisest ning autori vaatepunktist. (10 punkti)
2. Nimeta 3 põhjust, miks on autori arvates vaja kaitsta eesti kultuuri. Põhjenda, millist neist pead kõige olulisemaks. (15 punkti)
3. Missugusele 3 eetilisele põhimõttele autor kultuuri üle arutledes tugineb? Mis on autori arvates neist olulisim? Miks? (15 punkti)

II. KIRJUTAMINE

Mark Soosaar kirjutab artiklis „Eesti keel ja kultuur vajavad paremat kaitset”: „Prantsusmaal põlenud autod hoiatavad, et kultuuri(de)st ei tohi kergekäeliselt mööda vaadata. Üha rohkem rahvast liigub riigist riiki. Tööjõu ränne pole mitte robotite, vaid kindlate kultuuritaustade, ajalooliste keelte ja uskumuste liikumine. Kuidas tagada üheaegselt nii põlis- kui ka külaliskultuuride endaksjäämine ja sõbralik lõimumine? On see ülepea võimalik? Mure, kuidas mitte tasalülitada üleilmastumise voolus, valdab nii indiviide kui ka rahvaid. Mõistagi on selleks vaja efektiivselt kaitsta iga keele ja kultuuri õigust oma kohale päikese all.” (Sirp, 23.02.2007)

Kirjuta vähemalt 400-sõnaline arutlev kirjand sellest, milles näed eesti kultuuri varitsevaid ohtusid ning milline on eesti kultuuri tulevikuväljavaade. Pealkirjasta kirjand. (60 punkti)

Autorist

Ilmar Raag sündis 1968. aastal Kuressaares. Ta õppis praeguses Kuressaare Gümnaasiumis, mille lõpetas 1986. aastal. Seejärel õppis ta Tartu Ülikoolis kunstiajalugu ning täiendas end Pariisi ülikoolides, magistrikaadi omandas Ohio Ülikoolis.

Ilmar Raag on töötanud ajakirjanikuna ning aastatel 2002–2005 Eesti Televisiooni peadirektorina.

Ilmar Raag on saanud tuntuks kui filmikriitik, -stsenarist ja -režissöör. Tema mängufilm „Klass” (2007) pälvis rahvusvahelist tähelepanu. Ilmar Raag on viljakas kolumnist ja esseist, 2012. aastal anti talle Enn Soosaare eetilise esseistika auhind.

Milleks kaitsta eesti kultuuri?

Meie põhiseaduse preambulis on öeldud, et see riik on loodud eesti keele ja kultuuri kaitseks. Eesti kultuuri ei peeta samas aga vajalikuks defineerida. Nii seisab see lause seal sellise iseenesestmõistetavusena, et mõjub peaaegu tautoloogiana.

5 Hoolimata definitsioonide rohkusest mõistetakse akadeemiliselt kultuuri mingi kindla väärtuste koguna, mis määrab meie käitumist. Kultuur on viis, kuidas me lahendame oma probleeme ja suhestume maailmaga. Selline struktureeritud informatsioonikogum programmeerib võrdselt Kivirähki „Rehepapi” ja Eesti maksusüsteemi; niisamuti telesaate „Võta või jäta” ja kinnisvarabuumi.

10 Tore, kuid miks ma peaksin seda kultuuri kaitsma? Milline on eesti kultuuri eetiline sisu? Et põhiseadus mind sel puhul ei aita, siis on tee selle kultuuri prioriteetsete väärtuste tuvastamisel avatud kõikidele võimalustele.

Minu jaoks on iga kultuuri tähtsaimaks tunnuseks seal toimivad inimsuhete reeglid. Nii selles osas, mis puudutab oma kogukonda, kui ka suhtumises võõrastesse. Neil reeglitel on potentsiaalselt tohutu jõud.

15 Eesti riik tuli ju Teisest maailmasõjast välja ainult seetõttu, et pärast relvadega peetud lahingute kaotamist jäi ka nelikümmend aastat hiljem järele kultuur, kuhu oli sisse programmeeritud mäss võõrvõimu vastu, niipea kui võimalus avanes. Nii oleks lihtne praegune jutt lõpetada loosungiga, et meie kultuur on Eesti viimane ja otsustav kaitseliin. Seda tehes me unustaksime aga asjaolu, et ühe iseseisva riigi tekkimiseks on vaja ühelt poolt enesemääramise 20 tahet ja teiselt poolt teiste riikide nõusolekut seda tunnistada. Seda viimast tuleks veel kord korrata – Eesti ja Abhaasia peamine vahe on selles, et meid on riigina tunnustanud tunduvalt rohkem riike kui neid. Üks riik vajab tunnustust.

Küüniline või mitte, aga ka meie liitlastel on alati omad huvid. Kuna Eestis ei ole olulisi maavarasid ja meie geopoliitiline tähtsus ja turg on mikroskoopilised, siis oleme Euroopaga või 25 NATOga eelkõige väärtusliidus. Kui ühine kultuur kaob, siis on läbi ka see liit. Seejuures ma ei usu, et meie sõbrad maailmas on tekkinud tänu meie enesekesksle usule palju kannatanud rahva ainupärasusse. Muidugi, enesemääramisõiguse poliitilisest korrektsusest tulenevalt on nad viisakad: „Oh, te kaitsete OMA kultuuri. Tore. Aga mis meil sellest?”

Kultuuri võib vaadelda ka kui kommunikatsiooninähtust, mis loob inimestevahelisi seoseid. 30 Puhtinstrumentaalselt näitab ajalugu, et mõned kultuuridest on olnud ühendavamad kui teised. Peamine vahe seisneb väärtusplatvormide avatuses. Kui võrrelda samadest juurtest lähtuvate judaismi ja kristluse arengut, siis judaism lubas väljavalitust vaid ühele rahvale, samal ajal kui kristlus pakkus lunastust kõigile. Järeldus sellest kõlab küüniliselt ja paradoksaalselt. Mida enam me leiame erandlikke väärtusi oma kultuurile, seda vähem on sõpradel võimalust meiega 35 suhestuda. Jah, loomulikult on nad uudishimulikud ja kiidavad maailma mitmekesisust, aga sõpruse jaoks on vaja ka ühist baasi.

Pöörame selle pildi teistpidi ja esitame uuesti küsimuse: milliseid sõpru me ise soovime? See on sama medali teine külg, mis räägibki eesti kultuuri eetilisest sisust. Olgu järgnev kui üks isiklik usutunnistus, sest teised võivad sellega mitte nõustuda.

40 Ma olen eestlane ja ükskõik mida ma ei teeks, jään ma alati eestlaseks. Sellest hoolimata ei otsusta see sünnipäraselt kaasa antud määratlus seda, kes ma inimesena olen. Praeguseks hetkeks olen aru saanud, et mind kui inimest defineerib eelkõige aukartus elu ees või ligimesearmastuse nõue. See on põhimõte, mis potentsiaalselt seob mind kogu inimkonnaga, ning eetilises mõttes on see igal juhul kõrgem kui miski muu, sealhulgas geneetilise eestluse
45 ülimustamine. Kui eestluse püsijäämiseks oleks vaja sooritada massimõrva või alandada teisi, siis sellega ma ei nõustu. Jääda ellu lurjuse südametunnistusega ei ole valik. Poliitiliselt on selle väärtuse parimaks väljenduseks demokraatia, mis eeldab, et kõik inimesed on sünnilt võrdsed ja peavad oma saatuse kujundamiseks omama võrdseid võimalusi. See põhimõte on meie põhiseaduses ka ilusasti olemas. Kui nüüd keegi arvaks, et see on kui üleskutse allaheitlikkusele,
50 siis nii see ei ole. Võrdselt iga elu austamisega eeldan teistelt ka sama suhtumist minusse. Iga inimene, kes soovib oma elu elada eesti keeles ja oma suguvõsa traditsioonide kohaselt, peaks seda saama.

Loomulikult on siinkohal võimalik astuda vabaduse ja tahte paradokside skolasitikasse, sest ühe inimese absoluutne vabadus piirab väga tihti kellegi teise sarnast vabadust. Seetõttu on minu
55 teiseks väärtuseks õigus kahelda kõiges. Ka sellesamas põhimõttes endas.

See on ju vägagi omane eesti kultuurile, kus pimedal ja verejanulisel dogmatismil on harva kohta olnud. Heatahtlik nimetab seda põhimõtet paindlikkuseks ja pahatahtlik selgrootuseks. Kas see kahtluse imperatiiv võib kõrvaldada üldise aukartuse elu ees? Ei, sest ka ühelgi teisel põhimõttel ei ole absoluutset väärtust.

60 Ning kolmanda väärtusena tahan ma kaitsta eestlust, senikaua kuni see ei sattu vastuollu kahe esimese põhimõttega. See on ju loomulik instinkt.

Seega, kui ma eeldaks, et ka konstitutsioonis on asjad kirja pandud tähtsuse järjekorras, siis olen ma põhiseaduslik ketser, sest aukartus elu ees on mulle tähtsam kui eesti keele ja kultuuri kaitsmine. Aga mulle meeldiks mõelda, et eesti kultuuri tegelikuks sisuks ongi sellesama
65 aukartuse ja avatuse kandmine. Siis oleks minu jaoks kõik korras ja mul ei oleks raske leida kogu maailmast inimesi, kes sama moodi mõtleavad.

(772 sõna)

(Teksti on eksami tarbeks kohandatud.)

Hinnatud vastuste näidiseid

NB! Lugemisülesandeid hinnatakse hindamisjuhendi põhjal. Lugemisülesannete võti on hindajale mõeldud abimaterjal, et otsustada vastuse õigsuse üle. Lugemisülesannete vastused ei pea võtmega sõna-sõnalt kokku langema.

Alljärgnevates vastustes on õpilaste kirjaviis muutmata.

Esimene ülesanne

A

Akadeemiliselt mõistetakse kultuuri mingi kindla väärtuste koguna, mis määrab meie käitumist. Kultuur on viis, kuidas me lahendame oma probleeme ja suhestume maailmaga (read 4–6).

Autori arvates on iga kultuuri tähtsaimaks tunnuseks seal toimivad inimsuhete reeglid. Nii küsimustes, mis puudutavad kogukonda, kui ka suhtumises võõrastesse. Neil reeglitel on tohutu jõud meie kultuurile (read 12–14).

(vastuse sisu on hinnatud 8 punktiga ja õigekirja 2 punktiga)

B

Akadeemilisest vaatepunktist on defineeritud mõistet „kultuur” kui mingt kindlat väärtuste kogu, mis määrab ära meie käitumise ning viisi, kuidas me lahendame oma probleeme ja suhestume maailmaga. Siinkohal on võrdsustatud Eesti kirjandus maksusüsteem ja massirahvale mõeldud meelelahutussari, mis kõik on ühiselt tituleeritud sõnaga „kultuur”.

Autori vaatepunktist on aga kultuur hoopiski kogukonnas ja sealt välja võõrastega toimivad inimsuhte reeglid. Siin toob autor näiteks Eesti vabanemise Nõukogude Liidust, mis toimis tema sõnul suuresti vaid siinse rahva kultuuri elus hoidmisest ning välisriikide tunnustuse ja toetuse tõttu, sest kõik iseseisvad riigid vajavad tunnustust.

(vastuse sisu on hinnatud 6 punktiga ja õigekirja 1 punktiga)

C

Kultuur – autor selgitab kultuuri igat moodi näiteks: akadeemiline kultuur on mingi kindla väärtuste kogum, mis määrab meie käitumist. Kultuur on viis, kuidas me lahendame oma probleeme ja suhestume maailmaga.

Akadeemiline kultuur sisaldab meie keelt ja rahvapäraseid viise. Kõik mida eesti rahvas teeb on eesti kultuur. väliseestlased, kes elavad välismaal võib-olla nad kasutavad eesti kultuuri ka natukene aga nad elavad ikka teise riigi kultuuri järgi.

(vastuse sisu on hinnatud 4 punktiga ja õigekirja 0 punktiga)

D

Mõiste „kultuur” mõistetakse akadeemiliselt mingi kindla väärtuste koguna, mis määrab meie käitumist. Autori vaatepunktist saab seda mitmel moel võtta, et kas inimese käitumine on omamoodi kultuur, et kas inimene võtab vastu teise isiku kultuuri või tema uskumusi või ei võta. Sõprusel ja ajalool on ka omamoodi kultuur, et sõprus toimiks, siis peab olema ühine baas ehk sõprade vahel peab olema midagi ühist, nagu näiteks mõlemad on suured jalgpalli huvilised. Ajalugu on nagu üks suur sõprus kelle vahel olid ühised huvid, kelle vahel ei olnud.

(vastuse sisu on hinnatud 2 punktiga ja õigekirja 1 punktiga)

E

Akadeemiline kultuur on rahvuse ja riigi eripära. See väljendub kirjas, tantsus kas või ehituses ☐ milline on stiil? need materialistlikud või teisiti nähtavad omadused. Autor peab kultuuriks aga rahvuse moraalsust. Kui kaugemale on inimene võimeline vaatama või piirdub tema maailmavaade sellega, mis nina all. Kultuur on isiku väärtused, mida universaalsem ja sõbralikum seda õigem

(vastuse sisu on hinnatud 0 punktiga ja õigekirja 0 punktiga)

Teine ülesanne

A

Autori arvates tuleb kultuuri kaitsta, sest see on Eesti viimane ja otsustav kaitseliin. Tänu kultuurile, kuhu on sisse programmeeritud mäss võõrvõimu vastu, on meil õnnestunud taastada oma iseseisev riik (read 16–18).

Eesti kultuuri säilitamine on oluline, sest see seob meid liitlastega. Eestis ei ole olulisi maavarasid ja meie geopoliitiline tähtsus ja turg on mikroskoopilised, seega oleme liitlastega eelkõige väärtusühenduses (read 22–25).

Kolmandaks tuleks eesti kultuuri kaitsta, sest seda võib vaadelda kui kommunikatsiooni-nähtust, mis loob inimestevahelisi seoseid (rida 29). Erandlike väärtuste kõrval oleks vaja ka teatud ühist baasi, mis ühendaks (read 33–36).

Kõige tähtsamaks pean teist põhjust, sest väiksel riigil läheb iseseisvuse säilitamiseks vaja liitlaste tuge.

(vastuse sisu on hinnatud 13 punktiga ja õigekirja 2 punktiga)

B

Esimene põhjus, miks on autori arvates vaja kaitsta eesti kultuuri, on see, et meie kultuur on meie viimane kaitseliin. Teiseks märgib Raag asjaolu, et meie liitlastelgi on omad huvid ja Eesti on Euroopa ja NATOga eelkõige väärtusliidus. Nimelt oleks ühise kultuuri kadumisel läbi ka see liit. Lisaks arvab tuntud filmikriitik, et kultuuri tuleb kaitsta liitlastega suhestumiseks. Maailma mitmekesisus on küll kiiduväärne, kuid sõprus vajab ühist baasi. See põhjus on minu arvates olulisim, kuna ühine huvi ja tegevused määravad edaspidise suhtlemise ka rahvusvahelisel tasandil.

(vastuse sisu on hinnatud 10 punktiga ja õigekirja 2 punktiga)

C

Eesti on Euroopaga ja NATOga eelkõige väärtusliidus. Kui aga ühine kultuur kaob, siis on läbi ka see liit (read 24–25). Et jääks püsima kultuur on vaja ka ühte iseseisvat riiki. Selle tekkimiseks on aga vaja ühelt poolt enesemääramise tahet ja teiselt poolt teiste riikide nõusolekut seda tunnistada. Mina arvan, et autori arvates ongi vaja kultuuri kaitsmist selleks, et jääks püsima riik. Ka mina olen kõige rohkem nõus selle väitega, et kultuuri tuleb kaitsta riigi püsima jäämiseks ja selleks, et jääda eestlaseks.

(vastuse sisu on hinnatud 7 punktiga ja õigekirja 1 punktiga)

D

Härra Raag näeb vajadust kaitsta eesti kultuuri, sest meil toimivad inimsuhete reeglid, mis lasevad elada võrdvääriselt ka võõrastel. Tähtsad on väärtused, mis teenivad ühise baasina teiste sõbralike kultuuridega. Kultuur vajab kaitsmist, sest et inimesel on vaja kodu kuhu kuuluda. Tähtis on sallivus, inimsuhete reeglid heas ühiskonnas võimaldavad integreeruda kultuuri.

(vastuse sisu on hinnatud 4 punktiga ja õigekirja 1 punktiga)

E

Esimene põhjus, inimsuhete reeglid, et kuidas suhtutakse teistesse inimestesse, nii enda riigi inimestesse ja võõramaalistesse.

Teine põhjus, kuna oleme nelikümmend aastat maha jäänud, siis peame seda rohkem arendama, et teistele riikidele järgi jõuda, et oleksime sama arenenud kultuuriks.

Kolmas põhjus, kuna Eestil puuduvad rikkalikud maavarad, siis me pole suure turuga riik. Kuna me panustame rahalisi ressursse kultuurile ja veel meie uhkele Eesti Kaitseväele, tänu sellele oleme me liidus Euroopa Liiduga ja NATOga.

Ma pean kõige olulisemaks esimest põhjust, kuna olen isiklikult hästi lugupidav teistesse isikutesse ja tema varasse, siis see mängib minu jaoks suurt rolli.

(vastuse sisu on hinnatud 0 punktiga ja õigekirja 0 punktiga)

Kolmas ülesanne

A

Autori arvates defineerib inimest eelkõige aukartus elu ees või ligimesearmastuse nõue. See põhimõte seob indiviidi kogu inimkonnaga (read 42–43). Poliitiliselt on selle väärtuse parimaks väljenduseks demokraatia, mille kohaselt on kõik inimesed sünnipäraselt võrdsed (read 46–48).

Antud põhimõtet peab autor olulisemaks. See on tähtis, sest tagab võrdsed võimalused kõigile.

Teise väärtusena toob autor esile õiguse kahelda kõiges. See põhimõte on omane eesti kultuurile. Heatahtlikult võib seda põhimõtet nimetada paindlikkuseks ja pahatahtlikult selgrootuseks (read 55–57).

Kolmanda väärtusena toob autor esile kahe esimese väärtuse olulisust ja nendest kinnipidamist (read 60–61).

Autor loodab, et eesti kultuuri põhiväärtuseks ongi aukartuse ja avatuse kandmine (read 64–65).

(vastuse sisu on hinnatud 13 punktiga ja õigekirja 2 punktiga)

B

Kultuuri üle arutledes tugineb autor 3 eetilisele põhimõttele. Esimene, mis eeldab, et kõik inimesed on sünnilt võrdsed ja peavad oma saatuse kujundamiseks omama võrdseid võimalusi (read 47–48). Teiseks väärtuseks on aga õigus kahelda kõiges (rida 55), ja seda sellepärast, et ühe inimese absoluutne vabadus piirab väga tihti kellegi teise sarnast vabadust (rida 54). Autor kahtleb ka sellessamas põhimõttes endas (rida 55). Ning kolmanda väärtusena tahab autor kaitsta eestlust, seni kaua kuni see ei satu vastuollu kahe esimese põhimõttega (read 60–61). Autori arvates kõige olulisem on teine väärtus, sest nagu autor ütleb on aukartus elu ees talle tähtsam kui eesti keele ja kultuuri kaitsmine (read 63–61).

(vastuse sisu on hinnatud 10 punktiga ja õigekirja 1 punktiga)

C

Kolm eetilist põhimõtet, mille üle autor arutledes tugineb on Eesti keele ja kultuuri kaitsmine ning aukartus elu ees. Autori arvates on kõige olulisem aukartus elu ees, sest ta peab inimese olulisemaks kui keelt või kultuuri. Ta väidab: „Kui eestluse püsijäämiseks oleks vaja sooritada massimõrva või alandada teisi siis sellega ma ei nõustu.”

(vastuse sisu on hinnatud 7 punktiga ja õigekirja 1 punktiga)

D

Autor tugineb kultuuri üle arutledes, et eestlane on eestlane, ükskõik, mida ei tehes. Seejuures rõhutab, et geneetilise eestluse ülimustamisest on tähtsamat. Eestluse püsijäämiseks ei tohiks sooritata massimõrva ning alandada teisi. Lurjuse südametunnistusega ellujäämine ei ole vajalik. Selline mõte on ka meie põhiseaduses väljatoodud: kõik on võrdsed ja peavad saatuse kujundamiseks omama võrdseid võimalusi. Ta tugines sellele, et on õigus kahelda kõiges ja kaitsta eestlust, seni kuni see ei satu vastuollu.

(vastuse sisu on hinnatud 4 punktiga ja õigekirja 1 punktiga)

E

Milliseid sõpru me soovime?

Ma olen eestlane ja ükskõik mida ma ei teeks, jään ma alati eestlaseks. Mida enam me leiame erandlikke oma kultuurile, seda vähem on sõpradel võimalust meiega suhelda. Autori jaoks on kõige olulisem „Ma olen eestlane ja ükskõik mida ma ei teeks jään ma alati eestlaseks”. Autor rääkis sellel teemal pikalt ja laialt, tal oleks nagu isiklik kogemus selle koha pealt.

(vastuse sisu on hinnatud 0 punktiga ja õigekirja 0 punktiga)

Lugemisülesannete võti

1. Selgita mõiste „kultuur” tähendust akadeemilisest ning autori vaatepunktist. (10 punkti)

Akadeemiliselt mõistetakse kultuuri mingi kindla väärtuste koguna, mis määrab meie käitumist. Kultuur on viis, kuidas me lahendame oma probleeme ja suhestume maailmaga (read 4–6).

Autori tõlgenduses on kultuuri tähtsaimaks tunnuseks seal toimivad inimsuhete reeglid. Nii selles osas, mis puudutab oma kogukonda, kui ka suhtumises võõrastesse (read 12–13). Teiseks võib tema arvates kultuuri vaadelda ka kui kommunikatsiooninähtust, mis loob inimestevahelisi seoseid (rida 29). Kolmandaks on kultuuris olulisel kohal eetiliste valikute küsimus (read 43–44).

2. Nimeta 3 põhjust, miks on autori arvates vaja kaitsta eesti kultuuri. Põhjenda, millist neist pead kõige olulisemaks. (15 punkti)

Eesti kultuuri on vaja kaitsta, sest

- eesti kultuur on eestlaste viimane ja otsustav kaitseliin (rida 18);
- eesti kultuur aitab meil olla Euroopa ja NATOga ühises väärtusliidus (read 23–25);
- kultuur on kommunikatsiooninähtus, s.t igal kultuuril on kommunikatiivne roll, see on inimestevaheliste seoste ja suhete looja (read 29–31; 35–36);
- see peab võimaldama neil, kes seda soovivad, elada oma elu eesti keeles ja oma suguvõsa traditsioonide kohaselt (read 51–52);
- eesti kultuur peab aitama kaitsta eestlust (rida 60).

Põhjendused õpilaselt.

3. Missugusele 3 eetilisele põhimõttele autor kultuuri üle arutledes tugineb? Mis on autori arvates neist olulisim? Miks? (15 punkti)

Autor tugineb järgmistele eetilistele põhimõtetele:

- aukartus elu ees (rida 42);
- ligimesearmastus (read 43; 50–51);
- kõik inimesed on sünnilt võrdsed ja peavad oma saatuse kujundamiseks omama võrdseid võimalusi (read 47–48);
- austus iga elu vastu (rida 50);
- õigus kahelda kõiges (rida 55);
- ühelgi põhimõttel ei ole absoluutset väärtust (read 32–33; 58–59);
- inimlikud väärtused on rahvuslikest kõrgemad; kaitsta eestlust, senikaua kuni see ei satu vastuollu kahe esimese põhimõttega (read 60–61).

Autori arvates on neist kõige olulisem aukartus elu ees või ligimesearmastuse nõue, sest see seob teda kogu inimkonnaga ning eetilises mõttes on see kõrgem kui miski muu (read 41–44).

11. Lisa 2. Lugemisosa hindamisjuhend

Sisu hindamine

Punktid	Punktid	Punktid	Hindamiskriteeriumid
18	13	8	Vastusest selgub, et õpilane mõistab loetut väga hästi. • Õpilane mõistab loetut detailselt ja põhjalikult. • Põhjendused, järeldused ja/või hinnangud tulenevad alustekstist ning on ammendavad. • Mõtted on esitatud selgelt ja veenvalt. • Vastuse ülesehitus on loogiline ja terviklik.
14	10	6	Vastusest selgub, et õpilane mõistab loetut hästi. • Õpilane mõistab loetut selle pea- ja üksikasjades, kuid vastuses on väiksemaid puudusi. • Põhjendused, järeldused ja/või hinnangud tulenevad alustekstist. • Mõtted on esitatud selgelt. • Vastuse ülesehitus on üldiselt loogiline, kuid vastuse vormistamisel esineb väiksemaid puudusi.
10	7	4	Vastusest selgub, et õpilane mõistab loetut rahuldavalt. • Õpilane mõistab loetut osaliselt, ülesanne on lahendatud osaliselt. • Põhjendused, järeldused ja/või hinnangud on esitatud osaliselt. • Vastus on pealiskaudne ja/või laialivalguv. • Mõtted on kohati ebaselged ja/või esineb sisulisi küsitavusi. • Vastuse ülesehituses on vastuolusid ja/või vormistuses puudujääke.
6	4	2	Vastusest selgub, et õpilase lugemisoskus on nõrk. • Loetu mõistmises on tõsiseid puudusi. • Vastus on lünklik või ülesandest on suurem osa lahendamata. • Osa põhjendusi, järeldusi ja/või hinnanguid puudub ja/või rajaneb meelevaldsetel seisukohtadel. • Mõtted on ebaselged ja/või esineb sisulisi küsitavusi ja/või vastuolusid. • Vastuse ülesehitus on ebaloogiline ja/või vormistuses on puudujääke.
0	0	0	Vastusest selgub, et õpilase lugemisoskus on puudulik. • Õpilane ei ole loetud teksti mõistnud. • Õpilane on ülesandest valesti aru saanud või see on lahendamata.

Õigekeelsuse hindamine

Punktid	Hindamiskriteeriumid
2	Vastuses ei ole õigekeelsusvigu.
1	Vastuses on 1–2 õigekeelsusviga.
0	Vastuses on 3 või rohkem õigekeelsusviga.

12. Lisa 3. Kirjutamisosa hindamisjuhend

Sisu (Tulemus korrutatakse teguriga 5)		Õigekeelsus (Tegur 4)		Stiil (Tegur 2)		Vorm (Tegur 1)	
5	- Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil. - Tekst on arutlev. - Probleemikäsitus on põhjalik. - Tekstist ilmneb kirjutaja üldistusvõime. - Kirjutaja oskab väga hästi analüüsida ja argumenteerida.	5	0–2 viga	5	- Teksti sõnastus on selge, ladus, täpne ja isikupärane. - Sõnavara on rikkalik.	5	- Tekst on ülesehituselt sisulis-vormiline tervik. - Teksti liigendamine lõikudeks on loogiline ja täpne. - Tekst on sidus. - Tekst on vormistatud korrektselt.
4	- Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil. - Tekst on arutlev. - Probleemikäsitus on põhjalik. - Kirjutaja oskab hästi analüüsida ja argumenteerida.	4	3–4 viga	4	- Teksti sõnastus on selge ja ladus. - Sõnavara on mitmekülgne.	4	- Tekst on ülesehituselt tervik. - Teksti liigendamine lõikudeks on üldiselt loogiline. - Tekst on sidus. - Tekst on vormistatud korrektselt.
3	- Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil. - Tekst on arutlev. - Probleemikäsitus on piisav. - Kirjutaja oskab analüüsida ja argumenteerida. - Väiteid ei ole alati piisavalt põhjendatud.	3	5–6 viga	3	- Teksti sõnastus on üldiselt ladus, kuid kohati konarlik ja ühekülgne. - Sõnavara on piisav.	3	- Tekst on ülesehituselt tervik, kuid esineb vigu teksti liigendamisel lõikudeks (nt teksti lõikude proportsioonid ei ole alati põhjendatud jms). - Lõikudevaheline sidusus on kohati nõrk. - Teksti vormistus on üldiselt korrektne.
2	- Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil, kuid esineb üksikuid kõrvalekaldeid. - Tekst on arutlev, kohati jutustav/kirjeldav. - Probleemikäsitus on pealiskaudne. - Analüüs on pinnaline ning argumentatsioon on väheveenev. - Esineb üksikuid faktivigu. - Tekstis liialdatakse tsitaatide, refereeringute ja/või näidetega.	2	7–8 viga	2	- Teksti sõnastus on konarlik ja ühekülgne, kuid arusaadav. - Tekst on üldsõnaline.	2	- Teksti ülesehituses on vastuolud (nt alguse venitatus, välja arendamata või liiga pikk lõpetus, mitmekordne algus või lõpetus jms). - Tekst ei ole kohati sidus. - Teksti vormistuses on puudujääke.
1	- Tekst vastab eksamiülesandes esitatud probleemile üldjoontes. - Tekst on valdavalt jutustav/kirjeldav, kohati arutlev. - Probleemikäsitus on lünklik. - Analüüs on puudulik, jutustamine domineerib analüüsi ja argumentatsiooni üle. - Esineb küsitavusi ja faktivigu. - Näited ei ole teemaga piisavalt seotud.	1	9–10 viga	1	- Teksti sõnastus on algeline ning kohati raskesti mõistetav. - Sõnavara on piiratud.	1	- Teksti ülesehitus on ebaloogiline (nt teksti algus ja lõpetus on käsitletava probleemiga nõrgalt seotud, teksti mõni osa ei täida sellele pandud ülesandeid jms). - Tekst ei ole kohati sidus. - Teksti vormistuses on puudujääke.
0	Tekst vastab eksamiülesandes esitatud probleemile vaid osaliselt, st suurem osa mõttearendusest ei põhine ette antud probleemil.	0	11 või enam viga	0	- Tekst on tühisõnaline ning raskesti mõistetav. - Stiil ei sobi käsitletava probleemiga.	0	- Tekst ei ole ülesehituselt tervik (nt teksti mõni osa (pealkiri, sissejuhatus, arendus, lõpetus) puudub). - Tekst ei ole sidus. - Teksti vormistuses on suuri puudujääke.
Kogu kirjand hinnatakse 0 punktiga, kui see ei põhine eksamiülesandes esitatud probleemil või on lühem kui 250 sõna.							

13. Lisa 4. Stiilivead

Sõnavalikuvead

1. Argikeelsus – sõnades, fraasides, vormides. Näiteks:

- Inimestele lähevad peale katastroofid, õnnetused, vargused ja petmised.
- Tegelt teisi maha tehes upitatakse ju iseennast.
- Ta oli järjekordselt miski jamaga hakkama saanud.
- Tavaliselt ei julenud ta seda kellegile rääkida.

2. Paronüümiast johtuvad sõnavalikuvead: *järele – järgi, õieti – õigesti, enne – ennem, vahel*

- *vahest* jms äravahetamine. Näiteks:
- Seega tuleb ennem ikka hästi läbi mõelda, mida sa tahad teha või kelleks saada.
- Arusaamatus vanematega tuli sellest, et ma ei olnud oma otsuse üle põhjalikult järgi mõelnud.

3. Liiasus, ebaõnnestunud sõnavalik või vales tähenduses kasutatud sõna. Näiteks:

- Vähem olulisem ei olnud ka see ...
- Majanduse kasvu oli tollal võimatu ette prognoosida.
- Neis riikides on hastitasustatud palgad.

4. Sõnakordused. Näiteks:

- Rahvas teostab oma võimu rahva poolt valitud esindajate kaudu. Rahval on sõna- ja mõttevabadus.
- Eriti raskeks teebki iseenda ja oma osa leidmine sellest tervikust see, et meid ümbritseb palju halba. Kuigi see on vähem tähtis, kui kõik muu, ei saa seda vältida.

5. Kantseliidi, aga ka moesõnade ja -väljenditega liialdamine (nt *mitmed, antud, tänasel päeval, osapool, omama, paika panema, üldjuhul, praktiliselt* jt). Näiteks:

- Hetkel on seda märgata teatud isiku populismiga.

6. Modaalsõnadega liialdamine: *just, justkui, suhteliselt, oluliselt, tegelikult, praktiliselt, üpriski, üsnagi* jt. Näiteks:

- Demokraatlik valitsemisviis on kehtinud oluliselt kauem ja on end üpriski hästi õigustanud.
- „Kollaste” ajalehtede toimetajatel on justkui tavaks, tungida inimeste eraellu ning lahata seda privaatsel tasandil.

Vormivalikuvead ja morfosüntaktilised eksimused

1. Otstarbe või vahendi tähenduses kasutatud kaassõna läbi. Näiteks:

- Läbi kunsti tunnetasid inimesed jumala hiilgust juba antiikajal.
- Maailm avardub inimesteni läbi kirjanduse.

2. Loogilise mitmuse kasutamine ainsuse asemel. Näiteks:

- Sellise elukutse valinud inimene peab arvestama, et vääritikäitumisi rahvas andeks ei anna.

3. Liialdamine poolt-tarindiga. Näiteks:

- Kõik need vead on kahjuks tehtud minu enda poolt.
- Meenuvad vanaisa poolt kaasa antud õpetussõnad ...

4. Eksimused morfoloogiliste vormide kasutuses, nt ajavormide ühtsuse rikkumine või ainsuse ja mitmuse läbisegi kasutamine ühe lause või lõigu piires. Näiteks:

- Selles tuntud teoses ei sallinud kõster õpilasi. Ometi peab ta nad välja kannatama.
- Kõikide inimeste saatused on erinevad ning igaüks saab seda ka ise kujundada.
- Igale inimesele on antud elada meie maailmas võrdsetena koos teistega.

5. saama-tulevik (aktiivse tegevuse puhul). Näiteks:

- Ta saab hästi hoolitsema oma pere eest.
- Pärast seda saavad olukorrad arenema suurriikidele meelepärases suunas.

Lausestusvead

1. Seoseta laused või nõrk seos lausete vahel. Näiteks:

- Kunst kingib meile õnne, elutarkust ning armastust millegi vastu ja see miski täiendab meie elu niivõrd, et me suudame elus edasi minna. „Kõige aeglasem inimene, kes ei kaota eesmärki silmist, liigub kiiremini kui see, kes hulgub sihita ringi.” (G. E. Lessing) Meil kõigil peab olema eesmärk, et kuhugi püüelda ja jõuda.

2. Loogikavead lausestuses. Näiteks:

- Käest-kätte levivad edasi ka muud mõtted.
- Kirjameeste kirjutistest sünnivad väga head teosed, mis määravad ka paljude kirjanike saatuse.
- Mina arvan, et hirmud on väga elutruud ja isegi vajalikud asjad.

3. Sõnajärjeeksimused – neutraalses väitluses öeldis lause lõpus vms. Näiteks:

- Tihti oma tahtmise saavutamiseks aetakse kindlat jonni ning tulemused ei pruugi olla sellised nagu me sooviksime.
- Seeläbi vanamees ilmselt teistele rõõmu teha lootis.
- Tuleb hakata oma hirmudele vastu, nendest üritada võitu saada.

4. Nn hakitud stiil. Näiteks:

- Eesti keel ja kultuur on üpriski noored. Sellest hoolimata väga tõsiselt arvestatavad.
- Praegu võib käsi määrimata, ühe ainsa nupule vajutamisega maapealt pühkida linnu, isegi terveid riike. Mis hävitab palju elutöö.
- Kui laps võib teisele lapsele öelda, mida ta temast arvab ja mis talle ei meeldi. Täiskasvanu eas ei ole kombeks, sest pole viisakas. Isegi kui tegelikult mõtleb inimesest vaid halba.

5. Nn *sina*-stiil, mis on omane jutustavale tekstile ega sobi sellisena arutlevasse kirjandisse. Näiteks:

- Seitse aastat tagasi oli kõva sõna kui **sa** suhtlesid jututubade kaudu.

6. Kujunditega liialdamine, sobimatute kujundite kasutamine, ilukõnelisus, mis varjab mõtte. Näiteks:

- Nii, nagu viis sinine vesi meilt sõjaaastail kirjanikke naaberaladele, toob ta praegu asemele rikkaid turiste, kelle südamed on eestlaste elu ja kultuuri tutvustajad mujal maailmas.
- Kord elu jooksul võib see maagiline tunne meid jalult niita.

7. Nominaalstiiliga liialdamine. Näiteks:

- Enesekindlus on abistav tegur eesmärkide saavutamisel tekkivate probleemide lahendamiseks.

8. Kokkukuuluvate fraaside eraldamine kõrvallausega. Näiteks:

- Seoses uute meetodite, mis olid efektiivsemad, kasutuselevõtuga suurenes töö tootlikkus.
- Miks peab naerma inimesele kõige kaunimate tunnete ja mõtete, mis on teada vaid asjaosalistele, üle?

9. Asesõnaga väljendatud viitesuhe, mis jääb ebamääraseks või tekitab väärseose. Näiteks:

- Siiski on igal hirmul alge. See võib saada alguse väga varakult.
- Suurem osa tähelepanust on pööratud sellele, mida võib silmaga näha, kuid kui mõtlema hakata, ei olegi need sugugi tähtsad.
- Eneseteostus ja selle hind – kõik neid mõjutavad tegurid. See võib-olla, kas naise ilu probleemid ja sellega kaasnevad väärted, või üldsegi nendega seonduvad kõik võimalikud probleemid.

10. Sõltumus- e rektsioonivead

- Kõik peavad tähtsaks oma maailmavaateid ning teevad otsuseid elus toetudes nendest.
- Olukord sarnanes väga sõjaeelsele ajale.
- Maailmavaated mõjutavad meie käitumist teistes inimestesse ja meie igapäevaseid tegemisi.

11. Väljajätud. Näiteks:

- Seal ei pea, ega tohi meeste arvates naised tööd teha.
- Kas ainuüksi ühest mehest piisab ja sõltub Eesti püsimine?
- Tema silmaring on avar ja teab, mis maailmas aset leiab.

12. Arutlusse sobimatu emotsionaalsus, hinnangulisus ja üleskutsete esitamine. Näiteks:

- Miks raisata oma aega tühja-tähja peale? Parem leia endale oma huvid ja oma tee, kuidas elada!
- Mõelda vaid, kui poleks hirne, kui ei peaks mitte millegi pärast kartma.

13. Liigsõnalisus. Näiteks:

- Alati on ka kindlasti neid, kes arvavad üldse midagi kolmandat või jäävad neutraalseks. Eks see ole iga inimese oma arvamus, aga iga laps peaks oskama enda eest välja astuda, kes siis vähemal määral ja kes suuremal määral.
- Kui seda teemat hakata käsitlema, tuleb kahjuks päevavalgele rohkem ainult sallimatus. Tuleb aga ka rõhuda sellele, et ühiskonnas leidub ka väga palju sallivaid ja häid inimesi.

Stiilivigade rühmade vahel on kokkupuutepunkte. Ühes lauses võib koos esineda ka eri tüüpi stiilivigu, mida käsitatakse ühe veana. Näiteks:

- Inimeste maailmavaated võivad sarnaneda, kuid see hõlmab liiga palju erinevaid asju ja on mõjutatud nii paljude teistsuguste kõrvaliste faktorite poolt, et lõpuni samasugune ei ole see kellelgi.
- Alati meie ees on takistusi [sõnajärg], millest tuleb ületada.